

Lobedu history and various customs (Continuation of b. 5142)

S 172

Jack Modiba

$\frac{1}{43}$

0-1b

K34/39

1

Senela sa dikxosi tsa Lalokedu.

1. Kxosi ya pele ke Phetole yena o tswa lolkhalaka thoko ya borwa e ka ba mengwaxa e makxolo a thselelaxo ba etswa ka bodikela-tsatsi. Ba foloxa maxereng a noka ya Letaba le Moaketse ba lebile tlase ba ya ba xoma ba lebelela botlabatsatsi.

2. Ba thsela noka ya Molototse le nchana ya Kkekxololo. Ba kxurana felo naka e botse a bitswaxo Kxumeloni ba xo beya leina ba re ke Kxumeloni. Ba ya axa motse o moxolo xona. Kxosi Phetole o be a na le bana ba bantsi, byale Phetole a sepela le mose wa noka ya Molototse a lebile thoko ya (Scuti) xodimo.

3. Naka ka moka e be e bifile kudu e le masodi a maxolo ka kudu, felo moo o na le lerako la thaba lerako lena le na le maina a maina a bantsi. Leina le lexolo ke Tlatza, ke xona Kxosi Phetole a kxurana laho ba re ke ba Seoka. Byale ba thome xo lwa le bona. Batho bao ba be ba sena mollo ba etse mabele botala.

2 4. Ke xona Kxosi Phetole a tsuba naka eo ka mollo. Batho ba Seoka ba bolava ke mollo owe, ke xona Lalobedu ba tsea naka ka moka ya ba seoka. Ke xona felo moo Tlatza xo bitswa badimone xona le sekwa se sexolo kudu.

5. Felo mo xa xo dumelelwe Mashagane go tsena le ka tseno. Kxosi Phetole a hwa xa sala bana baxaxwe. Maina a bona sea, ke Mohale le Modike le Mashaana. E moxolo e be e le Mohale e le yena ya tsanetsexo e xo ba Kxosi. Modika a tloxa a lela thoko ya Bohlabatsatsi, a fihla a dulafelo mo o bitswaxo Tzanakulwe. Mohale a nyoloxa le noka ya Molototse.

6. A fihla a axa lenokwi a thoma xo busa ya ba Kxosi a bosa. A hwa a na le bana ba bantsi. Ngwana e moxolo leina la xaxwe ke Seale maina a ba bangwe sea, Seepe Sefumolo Sekxopo Motibi Sebela.

- 3 7. Ke xona barwa ba sala ba baka setulo. Eyale Sebela a tloxa a ya thoko ya Bohlatsatsi a tsela noka ya letaba. A ya thoko ya Makutsu a dula xona xo fihlela la lehono.
8. Sefumolo a ya thoko ya Bodikatsatsi a tsela noka ya letaba a dula mose. A kxumana e le naxa ya Bakwena, byale e be e re selemo xe se tswa ba bathlanka le banenyana ba sefumolo xore ba ye xo lema, thsemo ya kxosi ya ba kwana byale e be e re xe ya thsemong ya kxosi bathlanka ba bakwena ba tsea ditupa ba tia bathlanka le banenyana bale byale ba botsa Sefumolo.
9. Sefumolo a kwata kudu a diya bohale ka xa kxosi ka koro ka sephiri, a re mo ke dutsexo xona ke ya tswenyexa. Kxosi ya Bakwana o tiya bana na ka xe ba lema thsemo ya xaxo ka selemo se sengwe le se sengwe. Eyale kxosi Makoro a re xa selemo se thoma o tle mona a ntsebise ke tlo xo thusa.
- 4 10. Kannete Sefumolo a dira byalo kxosi Makoro a ntsa bahlanana a rorela xa Sefumolo ba fihla basixo ba ya ba iphahla kxaufsi le thsimo ya kxosi ya bokwera ka moswana phalafala ya kxosi ya bakwena ya lla. Ba re a re yeng thsemong ya kxosi Moremone. Ba Sefumolo ba tswa ba tswere marumo a bona erile xe ba fihla thsemong.
11. Bathlanka ba bakwena ba ba otlala ka dithupa dira tsa kxosi Makoro tsa tsoxa tsa bolaya Bakwena lashoro. Ke xona Sefumolo a tsea naxa e e bitswano ka Malla le la lehono ke xona xo tsewa xa yona.
12. Sekxopo le yena a tloxa a ya thoko ya xodumo a kxumana batho ba naxa eo, ba re ke ba Leshabane a lwe le bona a ba fenya a tsea naxa a busa le la lehono xo bitswa Phokubeni.

13. Kxosi Seale o be a na le barwa ba bantsi byale o be a dula lerakong la thaba xona le morako mo teng o moxolo o bitswa Lebyeni, felo mo morako o o xaxilwe ka mafaka a maxolo bophara bya ona e ka ba 6 feet.

5 14. Maina a barwa ba Seale sea, eo moholo ke Kxashane le Mokoto le Thako le Moxaxalepe. Kxosi e bile Mokoto a busa a dula Lebyene mo papaxwe a bexo a dula xona. O be a no bana ba bantsi, basemana le barodi. Maina a basemana sea, ke Malekutu le Morwatsetla le Mapeule Lebano.

15. Ka molao wa dikxosi tsa kxale kxosi e be e se ya bone motloxolo. Byale kxosi Mokoto a bona xore barwa ba xaxwe ba xodile ba sepela ba diya dithsila mo metseng ya batho ba xaxwe. A fa boxosi ngwananyana yo a bitswaxo Modjadji. Ka tsatsi le lengwe a bitsa pitso ya batho ba xaxwe a re kxobakanang le marumo a lena.

16. Kxosi Mokoto a tloxa le batho ba xaxwe a ya thabeng e bitswaxo xo Mmanopi a kxobakantsa batho ba xaxwe a re ke ya tloxa le ka se ke la mpona xape a ngwana fase ka lerumo a diya sefapano, a re kowa thoko ya (South East) xo tlo thlaxa batho ba batso ba xo se apare selo ba tlo le fetsa feela ba ka se ke ba tsea naxa.

6 17. A supa xape thoko ya Bodikela-tsatsi a re kowa xo tlo tswa batho ba bakxubedu bona ba tlo tsea naxa ka moka. Ba le busa ke xona xa e lla dinaka le diphala-fala a boya xae le batho ba xaxwe a fetsa ngwaxa wa bobedi a tiya bodika a hwa xa hlaxa Mponye a fetsa batho.

18. Ke xona ka moraxo Malekutu le Seepe ba thoma xo baka boxosi byale batho ba re ba fulofetse Malekutu, o be a dula felo fa ba rexo Manyabuxene kxaufsi le thaba e bitswaxo Mamatsera mefakeni.

ke xona a thoma xo busa byale a sitwa ka xobane a sa tsebe xo nesa pula. Xa wa tlala e kxolo kudu ka ngwaxa wa boraro a thoma xo tseela batho dikxomo a bolaya a eja.

19. Seepe a ya Tobolo xa hlaxa diphiri le dikathakwena tsa tsa batho ke xona batho ba bantsi ba thsaba ba ya dinaxeng tse dingwe. Modjadji le yena o be a dula naxeng ya lekwarene ka ngwaxa wa bone a tsupuloxa a roma motho a mo fasekxopo le sesa sa mollo a re Mmalekutu a tloxe.

7 20. Ke xona Mmalekutu a tloxa a ya tswetla byale Modjadji a dula boxosi a nesa pula ka tho ba bantsi ba boya a bitsa mapeule xore e be motswara seepe kxosi Modjadji o be a na le ngwana yeo a bitwaxo xore ke Masalanabo.

21. Kxosi Modjadji a hwa xa dula masalanabo a busa e be e le kxosi e shoro a bolaya baloi. O be a no bonna bao ba betswa bapode maina a bona sea ke Morotloe le Rasetlaxa le Tshikara xe ba bolaile Moloi ba lahlela bodibeng. Lediba leo le bitswa Sekxotlometsa-baloi.

22. Kxosi masalanabo a busa lebaka le letetelele. A hwa o be a se na ngwana. O be a na le moratho ngwana wa motlanoni yo moxolo wa kxosi Modjadji, leina la xaxwe sile ke Legakxale, e be e le mokxomana yo moxolo.

23. Methleng ya kxosi Masalanabo o ile xa tla monna yo mongwe leina la xaxwe sile,

8 24. Ke Makxotle monna yo o tsene mosate ka bongaka e be e le ngaka ya malopo monna yo o be a tswa Makgotso. Kxosi Masalanabo a bitsa Makgotle xore a tle a alafe kxosi. Byale Makxotle a thoma xo nyatsa ~~kaxaxa~~ bakxomonax ka moka a itiya yena yo moxolo.

K34/39

25. Ka tsatsi le lengwe Mmapeule o ile a diya byalwa motseng wa xaxwe o be a dula le Legakgole ka xobane e be e le rangwane a Legakxole ba bitsa Kxosi Masalanabo xore a tle a bone motse, A tla le Makgotle xo nwa byalwa erile xe ba fihlile ba enwa byalwa ba kwa ntwā kxorong. Xo be xo na le duna motseng owe leina laxaxwe sile ke Ramatlaku a elwa le Makgotle.

26. Kxosi a befelwa kudu xe a kwa taba e a re ke ka baka lang xe le elwa le motho wa ka a re ke ya tloxa.

9

27. Mokxalabye Mmapeule a xana Kxosi a robala bosexo byo a tloxa a ya xae ka la bobedi a roma motho a mo fa setepa le sesa sa mollo a re Legakxale a tloxe. Ke xona Mmapeule a tloxa le Legakgole ba ya Bodupe. Ka moraxo Kxosi Masalanabo a bitsa Mmapeule a re selwe le wena ke lwa le moratho wa ka.

28. Ke xona Mmapeule a boya xae a dula xa sala Mathekga le kxaitsemi le Gakgale o be a no bana ba babedi. Ke xona ka moraxo owe Mathekga a tloxa Bodupe a ya xo dula xa Ratsaka. Ke xona legakgale a hwa ka moraxo.

29. Kxosi Masalanabo a bitsa Mathekge a boya a mo fa naxa ya ya Kgowi a dula xona. Kxosi Masalanabo a bitsa ngwananyana Sewele a mo ruta boxosi ke xona a hwa xa sala Kxosi Sewele x e a reletswexo la Modjadjji ke yena ya busaxo lehono.

10

30/20 Tsa Makgotle.

Monna yo Makgotle a kwa a tloxa Serepa a tloxa le batlanone ba bane maina a bona sia: Ke Mathathe le Mamfula le Marodi le Mamphenyana a tsea sethunya sa milomo mebedi Kxosi Masalanabo a roma batho xore mo ba mo kxumanaxo ba mmolaye. Ke xona ba mo

lata ba kxumana a tsetse noka ya Letaba a thunya mokxomana yo mongwe wa kxatla ba mo swara ba mmolaya ba xoma le batlanone bawe.

31^{1/2} Kxosi Mohale o ile a lwa le Baphalaborwa a sitwa moratho Modika a ntsa dira e le Tzanakulwe kraufsi le noka ya Letaba. A ya Phalaborwa a bafenya ba ntsa monyana leina la xaxwe ke Motlatso ba ntsa e mongwe xape leina la xaxwe ke Sethakgale yaba basadi ba Modika.

32^{1/22} Methleng ya kxosi Modjadji o ile a lwa le Ianareng a ba fenya fela xa ka at tsea naka ba ntsa motlanone ba fa Modjadji a tsea.

11

33^{1/23} Tsa tseo ya kxale.

E be e le bothata xe motho a se na kxaitisadi ba be ba bereka barudi ba ditsepe. Ba ya ba rwala lefsika le ba rexo Koetse byale xe a rwele o patelwa ka letsepe le tee fela leeto le lengwe le le lengwe ba be ba rwala Sepotoe Tswetla. Letsepe le be le tlora lesome ka le tee ba be ba nyala basadi ka ona. Matsepe a mathlano e be e le kxomo.

34^{1/24} Mo xo dirwaxo ditsepe xo bitswa Natloni ba xaxa ka mafsika ba siya lesoba ba bopa letsopa ba dira naka ba loka ka xare leina la yona e bitswa Tula xo tsena lenaka la kxomo ka xare le rokeletswe sekxopene sa kxomo se bitswa Mouba. Xe motho a sexamola xo tswa moya ka xare xo natlo xore o tukise mollo naxalene byale xe mollo o tuka ba loka lefsika ka xare la swa a ba le lekhubedu ba le ntsa ba le beya xodimo xa le lengwe ba le tiya ka xamole noto xo fihlela e le tsepe. Banna bao ba bitswa hasela.

12

35/25 La be ba dira mesebe matsepe ditseke marumo dibati le tse dingwe. Le xona ba ripa dithathe tse di nyenyane ba di tsuba ka mollo a ba tseditso di bitswa dikxola, ke ona malathla a xo tsuba mafsika a ditsepe.

36/26 Ditaola xe motho a ruta xo laola o fa ngaka pondo ya xo botsa xore nyaka kxoxo ya mokxokxo o tlise mo. Ke xona xe a nyakile a isa xae xa ngaka xoba a bitse ngaka ya tla lapeng la xaxwe ngaka ya bolaya kxoxo yeo ye sa thomaxo xo lla a ntsa pelo ya yona a tsela molemo a o fa wa la botsha ke xona le wena o tswanetse xo tla le rarapo a xaxo a o ntsaxo dipudine le dikune a tsea dithlaka tseo o tswaxo natso tsela setepene.

37/27 Le metse le dihlare midi ya dithsemo e ka tsea beke ditaola di le kaxare a metsi ngaka a o laola xore tsatsi le lengwe le le lengwe o fehle metsi a, xe lephilo le phopoma o nwe wa dira bya fo fihlela beke e efela a o fa more o bitswaxo anonwe xore xe o thoma xo laola o tsexe ona.

13

38/28 Xo loma ngwaxa.

Ka kwedi ya Phato xe kxosi e loma ngwaxa o moswa bathlanka le banenyana ba be ba tsoxa bonexo ba bola dikxomo ba ya kxole ba lokesitse dipoba tsa bona ba chaba Mothsaba. Ba ya felo moxobotse molaleng ba fihla ba bina kosa xona. Ba letsa dinaka letsatsi ka moka xo fihlela letsatsi le theoxela.

39/29 Ka lenaka la bora la xo ya xae mothlanka yo mongwe wa xo tseba xo letsa phalafala o botsa bathlanka le banenyanax xore emang ka xoba pela pela xe ba dirile byalo a letsa phalafala a hlaba mokxosi. E mongwe le e mongwe o tswara kxomo ka mosela xore e ketime e ya xae a itiya ka thura xore a tsene xae pele. Xe a tsena ka kxoro xo ela mokxosi le mekolokwene ba mo fa dijo a ja f xofihlela ba bangwe ba fihla, ona le wa pele le wa moraxo tsatsi leo ba tla ya kxorong ka moka. Ke xona

lefila le lengwe le le lengwe ba kxakxosha ka xare ba beya ka xodimo le ka tlase xo ja bakxalabye le bakxekolo.

14

40/30

Xo tshaba mothsathsa la pele.

Ka ngetha bosexo (Janaurg)

Bathlanka le bananyana ba tsoxa bosixo ba bula dikxomo ba re ba tshaba mothsathsa. Ba ya naxeng ba fihla ba raloka letsatsi ka moka ba bina kosa xo fihlela mathapama ba ya xae. Banna le basadi ba sala ba etsa mothsathsa. Ea ripa diphetla tse pedi tsa marotse e ngwe le e ngwe e apexwe e ngwe e be dala ba tsela tsedi ba ja xo bitswa xo ja mothsathsa. Bathlanka le bananyana xa ba dumelelwe xo la se sengwe xo fihlela tsatsi la xo lora ka kxwedi ya Phato.

41/31 Tsexo ya kxale xe a apisa monyana la kwena o be o ntsa malepe a mabedi a matswara. Ka moraxo wa ntsa pudi ya phooko e bitswa thari byale o ya nyala wa ntsa kxomo le namane tswetse ya kxarone e ngwe le namane xape. Ke tswetse ya ka lapene wa ntsa kxomo ya lethole xape xo tse e bitswa mabofo wa dikxomo. Le pholo ya setlotlo wa ntsa malepe a mabedi a bitswa mofaka wa dikxomo xore xe kxomo e ngwe e huile ba je.

15

42/32

Kamaxo o ntsa pudi ya seo sa metse ke xore o kxopela ngwananyana xo batswadi bax axwe xore o beke xe le kwane o ntsa xape pudi e bitswaxo tloxola mose e ngwe kesebolao. Tsatsi le o tloxa le ngwananyana ba bitsa meloko ya xabo ba kxobakana mo ke xona ba bitse bakxekolo ba mo isa maralene xore ba mmone xe ba fihla a sa tsebe monna ba letsa mokxolokwene, ba tlisa setepa pele a lesoxana se sa pulwa molomo.

43/33

Ea se loka serotwaneng xe le etswa ka kxoro ba bina pina e erexo ngwana war ena o ya ya o amoxa kxomo ke marumo a tsona xe a fihlile boxadi le bananyana ba dipilexetse ba kxotha mafarong

K34/39

a kxoro ba ntsa pudi e bitsa manoso ka bosasa ba tsoxa e sa le ka meso ba hlapisa ba boxadi ka moka ka metsi a xo tutela.

44/₃₄ Ke xona banyana ba apea lapeng le lengwe le le lengwe mo motseng, matsatsi a mararo la lone ba kwatha dikxonye xe ba boya xae ba ba teka seantlo.

16 45/₃₅ Ka moka xa bona ba ba tlotea ka makxura xa sala e le ba ba kxubedu ke xona ba tloxa ba ya xae.

46/₃₆ Ka moraxo xa beke tse tharo lexe e tse nne ngwetsi eo o ya xa motho wa xabo wa mosadi xe a bone kxwedi mo boxadi e bitswa xore o thsaba kxwedi byale xe a boya o ya xa xabo xa a boya hongwetsi. O tloxa le pudi a dula kxwedi xa xabo xe a boya a boya le byalwa boxadi, ka moraxo motho eo a e lexo a thsabela kxwedi xo yena o dira byalwa a tlisa bo bitswa byalwa bya xo thsaba kxwedi.

47/₃₇ Xo loba xa Modjadji ka moraxo xa ntwala ya xaxwe le Motsela. Kxosi Modjadji o ile a romela batho ba isa mekhopha ya dinkwe le dinaka tsa ditlou tse pedi, ba isa xa kxosi Motsela xa fela ngwaxa wa bobedi letsatsi la fesa kudu xa Motsela, kxosi Motsela a bona fao a tsoxa kudu a bitsa mekome a re laolang.

17 48/₃₈ Le bone xore letsatsi le le dirwa keng ke xona mekome ya laola ya re xo kxosi busetsa dilo tsa Modjadji xae xa tsona xe a sa dire byalo re tlo fela. Ke xona kxosi Motsela a nyatsa taba tseo a laela xore lenaka le lengwe ba le lahle bodibeng.

49/₃₉ Letsatsi la isa pele lediba leo la a pya ruri le naka leo la bonala boraxeni ba le ntsa. Kxosi Motsela a laela xore bathlanka ba xaxwe ba rwale dinaka tseo ba tlise xa Modjadji. A botsa baramewa a re le nthapelelelang xa Modjadji byale nna ke tlo loba xo yena ke mosadi wa ka a re kwane.

K34/39

50/₃₉ Ke xona ka moraxo kxosi Modjadjji a rema batho xore ba ye
xo Motsela xo nesa pula xona. Ba tloxa ka kxwedi ya phephelelo
ba boya ka kxwedi ya tsebatlele. Xe ba boya xona ba boya le
masela a matso a bitswaxo meeta, letse dingwe tsa xo fa Modjadjji.

18 51/₄₀ Le methleng ya kxosi Masalanabo kxosi Motsela o ile a roma
Matopya a bananyana a ka fetaxo lesome a xo loba pula kxosi Masa-
lanabo a roma batho xo ya nesa pula xa Motsela batho bao maina
a bona sea ke Phaswane le Madutle le Lekukela ke bona ba xo ya
xa Motsela.

52/₄₁ Ke xona Mathupya ao xe a tlile kxosi Masalanabo o fa bakxomana
le dingaka mathupya xore e te bana ba bona dingaka di ya tsea
yaba basadi, bakxomana ba tsea xo ba bangwe ba ba fa dikxomo ba
ja.

53/₄₂ Maina dikxosi tse dibexo di loba pula xa Modjadjji sea:
Mangwato Tlapini Mafekene Sechele, Zulu, Motsela, Mashago,
Mphafudi, Mkwekxolo, Mmaleboxo, Moletse, Ramapulana Mhalaborwa
Batlokwa Moshoeshe Baphatlelo Sewara wa le kxowa (Lepodikisi)
Moila.

19 54/₄₃ Mapeule o aperi dikxata kxorong ya kxosi morena Letswalo.
Mathaka ba apere matsase makxapheetse ka metse a xo fisa metse
a le xo be tloka boelelo. Metse a le xo be ngwana Mohale malome
a tseu Makxateni motho wa ditsebe o boya sodini le bo lexakxala,
le maru lexodimo la botlopha merako lexodimo nka be le be le na
batho, be be re tlo axela motse makxado mabele a bukwa le mekxanoni

55/₄₄ Boopuloxa ramaema shakene lofene o nootlwa wa manafetsa
dipu yena a phikuloxa bonya-tlou a bonaxe balalome bafetse setlaka-
tlaka eke pele nokeng dikwa noneng di marapo a thatha.

56/⁴⁵ Rammereki a dikatse motse toa-toa mokxoro ke lla ke ekela lemilana se lle ke ya lepelela matamanyane e takele moholo a lle xo nyapya a lla.

20

57/⁴⁶ Xe o axiwa motse o moswa ba bitsa ngaka ya tla ba mo fa pudi, ba mo isa mo barataxo xo dula xona. Ke xona yena a re nyakang dikxokxo tsa more o o bitswaxo kxerale, ba di ripela ba di tlotsa tsidi e ntso e thlakantsitswe le makxora a kxomo seredi ngaka a ba laela xore ba bexe masaku a die lexora lesaku le lengwe la mokxalo ba le tlotsa tsidi e ntso ba bitsa kxadi e kxolo a a xoxa lesaku.

58.⁴⁷ Leo a tsena nalo ka xare xa motse a le bexe kxaufsi le mafaro a ngaka a botsa mong wa motse a re o tsoxe bosixo o tiele dikxokxo o sa apara selo mmeleng o mone le motse ka moka ke xona xe a feditse o ya xo robala ka moraxo xe ba axile dintlo ba diya kxokxo tse pedi e ngwe ba tiela lebating fase e ngwe kaxare xa ntlo. Le mafarong a kxoro ba epela lefsika le letso la noka ba le tlotsitse melomo barapamisa thatha ya more o o bitswaxo modutse.

21

Tsa lehu.

59/⁴⁸ Xe motho a hile e le wa monna kapa wa mosadi xe ba mo fihla ba bolaya pudi ba buxa mokxopha wa yona ba mo tsoetetsa, o bitswa kxerethe ba mo apesa kobo ya bosexo ba mo tsoetetsa mmele ka lepapa bafu, ke leina la more owe ba mo tsentsa lebitleng hloxo ya lebelela botlaka-tsatsi, mato a leba bothsabela ke xona yo mongwe wa bo mohu o tsea dipeu ka moka le metse le sesa sa mollo a rerelela a re sepela xa botse metse seya o le mollo.

60/49

59. O tlo eta o xata mollo metsi o tlo nwa tseleng dipeu o tlo xasa mo o yaxo, a di lahlela ka mo lebitleng ke moka ba pokxeletsa xe bafeditse ba apesa nama ya pudi eo e bitswa tina-baatsa ba fetsa xona mo mabitleng.

Xe ba xona ba fihla xae bax atolla dipeke le difothsolo le batho ba tswa lebitleng ba kxomana metse a bilwe a thlakantsa le molemo ba kwatama ka mangwele ba nwa.

- 22 61/57 60. Ke xona katatsi la bobedi batho ba bantsi ba tla xo emela babo mohu ya mongwe le yo mongwe a tlaxo xo ntsa ditokolo tsa pudi. Ba re ba thsaba makxoma xe ekaba o huile monna a na le mosadi ba mo apesa motheka wa tloni tloxoni. Ea dira byalwa ba bitsa ngaka xore e laele mosadi eo a lahle motheka o wa tloni.
- 62/57 61. Ka moraxo xa kxwedi tse pedi ba dira byalwa bo bitswa bya kxetsila ba bitsa keloko ya bo mohu ba ya ditlakane xo bona xore motho wa bona xore o bolailwe keng, xe ba boya xae ba kxumana byalwa bo thlotlilwe ke xona kxadi e thoma xo ntsa e mongwe le e mongwe meriri ya t hloxo ya phatleng le sekxosini a tsea a ya epela boraxeni, ke xona ka moraxo xa dibeke ba mosadi yeo wa mohloloxadi motho e mongwe wa bo mohu.
- 63/52 62. Xo eta xa dikxosi kxosi xe e etela kxosi e ngwe xe a fihla a dumedisa kxosi eo e laela xore a fiwe dijo le lapa leo a tlo
- 23 1/53 63. robala xo lona lapeng la mokxomana le xe e le la motlanone e moxolo, ka moraxo ba mmolaela kxomo.
- 64/54 63. Tlala ya matsona kethleng ya kxosi Masalanabo e ile ya ba ya mengwaxa e mebedi letsatsi le be le fisa kudu xa hlaxa ditsiye tsa naphada tsafetsa mabele le boyanye xo be xo se motho eo a naxo le mabele methleng yeo dikxomo tsa thoma xo hua, di be di ela meokxodi ba re ke bolwetsi byo bo bitswaxo matsona.
- 65/55 64. Batho ba be ba etsa mokxopha le mere ya naxa ba bangwe ba lahla bana ba bangwe ba nta xo anywa basadi ba bona xore moxongwe bat tlo iphidisa fela base thuse selo ba hua. Ke xona ka ngwaxa wa boraro mabele a bokwa.

- 66/56 65. Dithaloko tsa banna ke morula ba epa fase meletenyana e
24 masome a mabedi le metso e mene xoba xofetisa mo. Banna ba
raloka letsatsi ka moka xona mo ba lokela mafi a xoba dithaka
tsa more o bitswaxo morula ba raloka ka tsona ka xare xa makopa
awe.
- 67/57 66. Thaloko e ngwe ya basimana ke kxororo xe ba disitse dikxomo,
ba kxumana felo xa mo ala ba tiya kxororo xona e ralokwa ka
dipatla byalo ka (Kloof) fela o ka makala xe o bona ba itiya ba
kitimela tlase le tletlolo xo fihlela ba ka thoko e ngwe bafentswe.
- 68/58 67. Xo dia dipitsa basadi ba dia ka letsopa ba apya pele la
oma ba le sila ba ntsa mafsikana a ka xare. Ba le pyela ka
metse ba le lesa iri le xe e le tse pedi ba le tipile ka saka
le xe e le mokxopha. Ba le ntsa ba le bexa leeteng a thoma
xo kxoloka a beya ka mo leeteng. A tsea thema a fala ka xare
xore e bonale xore ke pitsa ke xona ka moraxo a tsea sekhata ase
ena metseng a rite a ka sona.
- 25 69/59 68. Lyale a e le sa matsatsi ka tsatsi le lengwe a tsea lefsika
le le bitswaxo ~~re~~ phomo fsika leo le ya phadima ruri le xona on
ka re ke mabu. A ritela pitsa ka lona xo tloxa molong wa yona
xo fihla xare, ke xona a fetsa beke tse pedi xoba tse thlano
tse tharo a nyaka dikxonye xore a tsube ka tsona xe a tsuba o
bapetsa dipitsa a be a dikxonye xodimo tsa a swa a di lesa xo
fihla ka moswana di fotse a di ntsa sebesong.
- 70/60 69. Di bitsa mexaku byale xe batho ba di reka ka mabele o
tlatse pitsa xe a fihla xae a bexa xape pitsa eo mollong ya fisa
e bitswa xo xokula xore e se ke ya dutla xe ba tsetse metse ka
xare le xona ba apexa mapudu ka yona pele.

71/61 70. Diphate-phate e dirwa ka letselo le le tseketseke di mela nokeng. Ea di tetha pele ba di omisa ba swara ngata ka moya a ya a nyaka dinti tsa momolete xoba more o mongwe le o mongwe dinti ba xohla ba loxa ka tsona.

26 71 Ngaka ya dikxomo.

72/62

Methleng ya Kxosi Masalanato e be e le Kaselaka o be a bitawa kxosing xo alafa dikxomo. E be e re xe motho a huile lexe mosadi a tsenyaletswa ba bitsa yena xore a alafe dikxomo xe a fihla a ba laela xore ba xotse mollo kxorong a bexa leeta le lexolo xodimo a mollo. A tsela ditsemo le metse xore a tutele a laela xore ba nose dikxomo le batho ba motse ba xatullwa ka moka xa motse owe. Ea e lexo ba bo motu ba nwe molemo owe o bitswa xore xa a alafa lehu.

73/63 72. Xo fihla xa makxowa la pele methleng ya Kxosi Modjadji. Makxowa ao a bitswa a bamoshina ba tiya naxa ba tsea dikxomo. Batho ba thsaba ba tsena Sodini ka moraxo a tla lelxowa le lengwe ba le babedi le bathlanka ba bona ba Mashanaane. Makxowa awe a bitswa makxowa a Mathasolele. Ea fihla ba re, re nyaka xo bona Modjadji banna ba re xa re tsebe mo a ilexo. Kxosi a thsaba le morodi wa xaxwe a Kxoda, ba tswa ba thunya sethunya batho ba thsaba.

27 73. Xo lema.

74/64

Batho ba thoma xo lema ka kwedi ya Morenane bangwe ba lema ka letsepe la sesotho, ba muma dithoro ka xanong ba thswela fase ba pusheletsa tsa mela. Ka moraxo xa kwedi ba thlaxola moyanye wa pele na le moyanye wa bobedi o bitswa mobuye. Xe mabele a omile ba xaxa difite ka dithatha ka kwedi ya Totho-nthole ba mabele ba tsela difateng xo fihlela kweding ya Thlakule ba

thoma xo kxokxosha.

75/65

28

24. Bapya fase molete o bitswa seletese xe o fedile ba nyaka dixokxotwane tsa more o o bitswaxo serapye le dipalelo tsa ona boyanye wa kokotela dipalelo tsa loka le molete lebotong boyanye bo rapalala le leboto xe o feditse ba thsela moroku ka moraxo ba thsela mabele ka xare melete eo e ile ka xo fetana e mengwe e ka ba 6 feet e mengwe 5 feet, e tsena saka tse 30, e mengwe tse 20 xo ya byalo-byalo ka xo putlana xe mabele a tsene ba nyaka dithathe ba ripela ba rapamisa molomong wa seletese ba beya boyanye le lefsika ba botha ka boraxa ba pukxeletsa ka mabo. Xe e le xore batho a ba diye ba phosuela mabele a ka fetsa mengwaxa e meraro a sa lokele.

76/66

25. Lofoo o lengwa le mabele thsemo e tee xa o kxone xo kano lengwa thsemo ya ona fela. Mokxwa wa ona o nyaka felo mo xo botse mobung o lokilexo peu ewe a e thsabe komelelo ka xoba o tswala ka hloxong o na le dithoro tse ntsi tse dinyenyane, o kxiwa pele xa mabele ka kxwedi ya Lefulwe (June) le ona ba dira sefate ba thsela ka xare. Ka kxwedi ya Lefaphefo ba fula ba dira molete mo fase ba dila ka mabu o bitswa seletlo. Thatha e ba fula xo ka yona e bitswa mofulo.

77/67

26. Xe bafeditse ba o thsela disexong wa dula lebaka le letelele e ka ba xo fihlela mengwana e methlano xoba e thselelaxo. Selo sewe sesexo se dirwa ka byanye le dinti le dithupa tsa mere xe o se beile felo mobotse se ka tsea mengwaxa e lesome.

29

Tsa marumo.

78/68

27. Xe dira di etswa kxosi e be e bitwa batho ka moka xore mothlanka e mongwe le e mongwe a tle mosata le marumo a xaxwe ba kxobakana kxosing, ngaka e ya ba fuka ya ba tlabela matsoo yo mongwe le yo mongwe ba etswa nokeng xo hlapa ba xoba moxobo o

moxolo ba re, oo nna re koa goole oo wa oo oo ngwana moshimane
tlobo xa oo oa oo. Ka baka leo xe ba ekva kxorong mokxekolo o
kitima ka xare xa bana a sa apara selo a kitima a kxotela yo mongwe
le yo mongwe a tswere leumo la xaxwe xoba mesebe bana le tona ya
dira yena o eta pele le sefuka le dingaka.

79/69 78. Ke xona xe ba fihlile kxaufi le manaba ba thoma sefuka xo
dula tuna ya dira le dingaka yo mongwe yo mongwe yo a kobalaxo o
tla mo sefuka se bexo xona. Dingaka di alafa dikxobadi ke xona
motho yo e bexo moxale kxosi e fa kxomo ba e bolaya ke xona ngaka
e ripa dinamanyana le melemo a fa mohale yo a tla ba mo apesa
mofiri o motsa o bitswaxo mongene.

30

Direto tsa dikxomo.

80/70 79. Makopolane abo letola tswene sebakatsa mokxopha
Mabele etsa lekxoroni papola o matla mothlanka o kxonwa
ke sethunya.
Setlora o a lepelela ngwana boxadi a rweui Motsetle a
dinyalo kxomo ya bora makomela di fula.
Matsakxale ngwetsana ya lekubu kxomo ya xo ruta batswetla
xo xoba,
Moxosi mafsa re loba re xole ra batamela mexolo ba shetsa.

81/71 80. Moanya kodi metse a basimana metse ya tlala
matopa re kwa a re na bana ba xo dula ba apya.
Motsena soka maapara diyala soka la bona
diyalax le ya thsaba. Kxopa unene mabola
tsa nokeng ngwana o bola dikoma madibeng.
Sebati batalala ba rera fase ba a tla motloruma
sena maano ke tla ba le benye metoto. Lepo sa
mere meduba le mekwete. Ntsi e tala e nyele
lexasema. Lekuboxa motlotlo kxomo e kwele dipale ka
moraxo. Makxa e motseta a lebelo ke moroma Tswetla
o lala a buile. Makwa letsatsi baroka a se batho.

K34/39

31

Dithaba.

- 82/72 81. Kretloka kxaramo thakxodi thaba ya ba maxobasana a dingope. Lamatsira mefakeni thaba ya xo tsira malema le maponyo e tla tsera. Kxeokwe kgabomo thakxala ba futse kxeokwe e rwele diyala kxelopye e ya tlotlomela. Bochatse kxomo ramabula bofulo bya kxomo selemo le thlabula di fula tlatsa. Le methaba la mmapulana a Noaku.
- 83/73 82. Thaba ya Kwekwe lepopolo ka botse e phala bathstse kxomo ramaboya. Kxatla a bo maita a bo motabe a kxenelo a mathaba a bodiba xa mametse a a dikwe a dikwa ke monge kxenelo. Lenokwe la masuthane kxosi melogene le boele fase boroka kxomeloni. Kxeokxoti kxabomatise a makoko.
- 84/74 83. Modume ara kxobatsaxo letsaula. Lebaka ke la bo mampa a kubyana. Taulome ya bo mokxadi kxeokxalekwi masetlane naxa tsa bo lekxadimane kxe etseolo kxemakxolo naxa tsa borababalele kxomo ya fisa molato o tlale bowabo.

32

Dinoka

- 85/75 84. Kxeokxokxomele noka ya bolobedu noka e kxethele kxapane le sekxota, morata batsa moela dikumana noka e kxethile kxebyana le motupa. Motlatsoe mowela tlotlolo kxa wela motlatswe kxele. Molototse manaka di ela ka xo fapana matselatse oelela botletlolo. Kxelokoe kxamafumotsa moopa o lla.

Dijo.

- 86/76 85. Xo apexa dijo basadi ba setla xa bedi ka beke pele ba tlobola. Ba ntsa moroko ba tlobola xape ba ntsa o mongwe ba tutetse metse xa bafeditse ba tsela tlobole ka pitseng letsatsi ka moka e ka ba 4 hours ba nola ba bo lesa boexo ka moka xo fithlela matla a tsa a tsaxa a setla a tsolla xanne a sefa xa tswa boupi.

- 87/78 86. Xe o setse ditoronyana ba setla xape o bitswa xo kokonyetsa. Ba sefa ba ntsa mase a byalo ka raise. Ba apexa boxobe bo bitswa mase pele ba tsela metse pitseng xe a bela ba tsela mase ba fehla ba tsela bupi ba nyokela la tsola nakakxo. Ba shabetse moroxo ba a ja.
- 33 88/78 87. Ka tsatsi la bobedi re ja bothithieteni yona ke metsi a salaxo mo ba bexo ba eine tlobole ba a tsela moroko o mosese ka xare o dira metsi a xo bala. Ba a apexa xe a bela ba tsela metse le bupi ba nyokela motsola. Boxobe byo bo ya tuka.

Thokola

- 89/79 88. Mitokola ke bophelo bya batho ba batso ba phela ka tsona, ba bexa dipudi le dikxomo ba di rexa maina a batho ba huilexo. Axale xe o dira tokola o le o tsexa meloko ya xeno ka moka wa ba botsa xore ba tsexe mabele ka tsea a na yo mongwe le yo mongwe ba tlisa ba dira byalwa xe ba feditse ba roma mot o a bitsa xape meloko, ba kxobakana a tlisa pudi ba e bolaya ba apexa nama.
- 90/80 89. Xe ba e ja nana eo marapo ba a kxobakantsa felo o tee ba epa fase ba epela le lefsika lebitswaxo sebyephiri le letso le t swa metseng le more o bitswaxo bolebatse ba di loka ka xare ba potseletsa ba tlisa pudi e ngwe le xa e le kxomo xoba nku kxaufsi a felo mo ba bopeletse ba diile thabana xa dula kxadi kxaufsi a tsela byalwa a rerelela.
- 34 91/81 90. A bitsa ba xabo ba huilexo le badimo ba xabo a ba tsebisa leina leo ba rataxo xo bexa phoofolo ewe. Ke xona ba e bexa leina ba e fa byalwa ya nwa ba lothsa ka moka. Mosadi yo mongwe o kile a letsa mofulodi a re, lu-lu-luo. Ke xona ba nwa byalwa ba tsexa moropa ba a bina kxosi ka moraxo a motse o xo lla dilo tse dingwe xe motho a di ekwa di byalo ka ngwana ba re ke batlatsa ke badimo, fela motho ana ka se ke a di bona.

K34/39

92/82 91. Kxosi ka lebaka la maria xe batho ba fetsa xo buna kxosi e dira tokola xore batho ba lokwelwe ba nwe byalwa bya mabele a mafsa xa a dumelelwe xore motho a ka dia byalwa pele xa kxosi e seso ya dia tokula xe kxosi e direle tokula. Banna ba motse ba bina kosa ya dinaka e bitswa xo mathakwa ka motse bo ya xo bina basadi oa bina le lesoko ka moraxo a motse xwa lla. Ba tlatsa ka xare a se kxwa. Ke xona e mongwe le yo mongwe a ka dia byalwa bya mabele a mafsa xoba tokula ka moraxo a mo.

35

Dingaka tsa malopo.

93/83 92. Ngaka tse le tsona di ya bina medimo e shele di ya laola ditaola xaxolo xe di na le malopo moya owe. Xe motho a laola ba bantsi ba ya xo bona, byale ka xonabe e le mmereko wa bona xo bina ba tla re xo wena motho yo no laola malopo byale o tswanetse xo nyaka pudi ra mo alafa xe a ka dunela ngaka e tswanetse xo tla le batho ba yona ba a sepela xo lebana ba epelela malopo xe a tlile.

94/84 93. Xe ba fihla motseng wa xaxo ba bitsa xore ntsa sephutuela tebele wa ntsa setlano. Eyale ba na lesetepase na le tsedi e ntso ba e dira ka ditloxo ba di xadika ba thlankantsa le dinotsi e le tse di ntso ba tsela setepeng seo. Ba ntsa ba fa molwetse a latswa, byale ngaka ya tsena ntlong a e tselafase ke xona malopo a tla ba bo molwetse ba re xo lelopo molwetsi wa rena soo, ke xona ba tsea meropa ba e bexa lapang a bina le molwetsi eo xo fihlela xe molwetse a tswerwe ke moya o.

36

95/85 94. A welafase a tsetla byalo ka tau batho ba kxoha kame xo mo ba re tao-tao makxolo ke xo tumesa moya o. Eyale ba ba botsisa leina a botsa leina la motho wa xabo wa xo hua kxale a re ke nna mokete a bolela ka polelo e sele ya setabolo. Ba let a mofulodi ba re lou-lou-ou! Eyale ba bolaya pudi ba ntsa thlako ya yona

ba e iphula lesoba ba loka lenti ba tlotsa thlako ka tse di a
phathakxa ba mo tlotsa ka moswane wa yona mmele ka moka byale
ba mo ruta mesome ka moka ya basadi xore lelopo la xaxwe a le
tsebe.

96/86 95. Dipeu tsa bona tse ba tswaxo natso Bokxalaka sidi: Lefila
mofoo lebele makxaxa lekotooane madipa ditloxo marapo ditlodi
matlapala, metletla, lenonya, dinawa, merepa-maraka, marotse,
metote. Le xo fithlela lehone di sa le xona batho ba sa di byala,
le dikxomo tsa bonale dipudi le dinku le dikatse le dimpya.

37

Xo xangwa xa dikxomo.

97/87 96. Basimana ba bula dikxomo e sa le ka bošexo ba di isa naxeng
mathapama ba di bosa ba tla ba di xama ba xamela kxamelong ya
thatha ya xo betlwa e bitswa motudu e ngwe ke hloxo ya tswene.
Xe ba xamile mafsi ba tsela ka xare a pitsa e bitswaxo tsikwana.
Ba xama xabedi mafsi a bobedi ke ya badisa a bitswa lesokotso.
Mafsi ba a isa ka xae, ba tsela tsekwanini xe a kxatlile ba tsela
pitseng ye ngwe ya xo thatwa ka dinti e bitswa thlofa e phutswe
ka fase.

98/88 97. E dula e rotha netse e lekeleditswe metsi ao a bitswa
tlooa xe mafsi afedile metsi ba a ntsa ka pitseng ba a ja. tlooa
ba apexa boxobe ka yona xe mafsi asa le mo tsikwenini banthsa
ka kxura a bitswa kxeredi ba a apexa xe a budule ba tsela ditepena
ba tlola ka ona. Xe e ka ba ke a mantsi ba siyaa mangwe pitseng
ba apexa ba tsela lebesa le bupi ba nyokela ba sola ba a ja ba a
bitsa mabeta. Methleng ya kxale o be o tlola le banna le basadi
makxura ao.

38

Peleo ya basadi.

99/89 Basadi xe a belexa ngwana ba bitsa bakxekolo ba tsena ntlong.
Xa xo dumelelwe monna xotsena mo. Xe ngwana a fihlile mokxe ulo
e mongwe o tla xo papa ngwana a re mphe sexaswa sa borokxwe

sa ka fase a tsea ba re ba tupesetse ngwana ditsela tsa papaxwe
xore a mame mmawwe o fetsa beke ntlong a sa emetse ngaka.

100/90 96. Xa ngaka e fihlile e laela xo ngwana gore a iswe kantle xa
motse xe ba fihla ba xotsa mollo ba bexa leeta ba tsela mabetlela
a melemo ba xadikela ba mo retsa ba sila a ba tse dintso ba
hlabele ngwana ba mo tlotsa ka tsidi ewe mmele ka moka, ke xona
ba mo isa thatheng ya xowa ba mo pepesa thatha ba mo apesa thari.
Iyale ka xe eka o pepilwe ke mmawwe xe ba mo folosetse ba mo
seresa thatha xape ke xona ba tloxa ba ya xae. Xa ba fihla xae
e mongwe le e mongwe a ka bona ngwana ewe byale. Ba bitsa xore
ngwana o thusetse, le xona ba direle byalwa bya xo fa ngaka ke
xona ngaka e n. le batho ka moka.

39

Meraka ya dikxomo.

101/91 Batho ba kxale ba be ba tsabisa dikxomo xae ka baka la
lehlabula. Pula e na kudu ba bona dikxotla boraxa ba lakana xore
ba nthse dikxomo xae ba di ise hlaxeng. Ba dire lesaka la dikxomo
le ntlo ya bathlanka ya xo robala ka xare, ba xaxa ka mabala ba
rulela ka boyanye, ba direle tlaka ke xona ba xaxa lexora ba
mo nthsa byalo ka lexora, byalo ka xe eka ke xae.

102/92 Le xona ba nyaka ngaka xore e xaxe byalo ka xae e be e diphapa
xore xe baloi ba etla xo bolaya dikxomo ba se kxone xo tsena ka
xare bathlanka bona bala xona ba xama dikxomo. Xa ba xamile ba
thsela tsikwaneng basadi ba tla xo rwala mafsi la isa xae. Xa
a diile makxetle ba tlisa merakeng xala bathlanka ba tlisa le
boxobe ba tlisa ka matsatsi ka bosexo fela ba nthsa dikxomo
ka ngwaxa wa rula fela ka kxwedi ya phato xo fihla lexobye ka
tseta tlele ba di busa xae tsa dula byale.

40

Malwetse a batho.

103/93 A tswenyaxo batho sea: ladi, letadi, tlogo, tlaxala, setsepidi, diso tsa bana, tsedi, ditsebe, maatlo, noxa seoto, lefega, legotlola, meeno, sephate, tloo tsa bana, seebana, motlotlo pheo, kgesoele, lebeta, mekgala, noga e kgolo, marotloa, segagane, twane, motlapo o mokgobedu le motlapo o mosweu, maoto, ke ona malwetse a batho.

104/94 Kxale basimana ba be ba bula dikxomo e sa le ka maswana ba ya naxeng ba sa ja selo. Xe ba le naxeng lebakeng la maria kxomo di eja mexwang basimana ba ja ditoro ba di besa, xe ba kxumana lerotse ba pya fase ba le kxeila ba le loka ka xare ba bexa matlare ka xodimo ba pukxeletsa ka mabu a butswa ba ja, le xona kxomo tsa mmoto o mongwe di be di sa je mmotong o mongwe basimana ba be ba elwa mafaro.

K34/39

172

Jack Modiba

Book 2

41

Tsa letswete la kxosi.

105/1 Xe selemo se etswa batho ka moka ba kxaufsi le kxosi ba bitsa xore ba ye xo lema thsemo ya kxosi bathlanka le nanyana thsemo ewe, e bitswa letswete xe ba fihla thsemong e sa le ka moswana ba lema mathapama ba ya xae ba laelwa xore e mongwe le yo mongwe la xawe ba tla kxorong ya kxosi xona le monna yo mongwe o kxethilwe xo ba selebeledi kxamofoko ke metsi a bilwe ka pitsa.

106/2 E mongwe le e mongwe xe a fihla o tselelwa metsi awe a ka xare xa lenaka la kxomo, naka le lengwe le le lengwe le no se poma sa more o bitswaxo kxati xe ba etswa ka kxoro ba tiya sebesoni sa mollo motseng o mongwe le o mongwe xe e ka ba o no mollo o tswanetse xo nthsa mollo owe ba dila ka maloko xe o omile wa xotsa xape mollo xe e le metseng ya kxaufsi le kxosi basadi ba nthsa ditloxo le mafela banna ba motse o ba sala ba ditsa xe a feta a ya kxole xe a tile motseng ba motse o ba a nthsa kxoxo xoba mosebe lerumo le fola sengwe le sengwe se ba bexo le mona motseng xe ba boyi e mongwe le e mongwe ba nthsa ka e tee ka e tee ba fa molebeledi yowe wa mofoko.

42

Tsa melato.

107/3 Xe motho a tlalexa molato kxosing o nthsa le lesome, pondo ke ya kxosi lesome ke la motseta ke yena yowe a fihlisaxo ditata kxosing ka xubane duna e ngwe le e ngwe e no motho yo a dulaxo mosata e tsena ka yena bitsa nme. Ke yena a fiwa xo lesome kapa pudi a laelwe xore a ye ax bitse bana ba xaxwe. Xe a ile xo bitsa motho yeo le yena o mo fa pudi e bitswa pitsa.

108/4 Xe kxosi e rerile molato o f edile monna yowe a bexo a nyaka dilo tsa xaxwe di lefilwe ka moka o tswanetse xo nthsa kxomo ya xo tswalela kxoro ke ya kxosi. Xe e le dipudi o nthsa pudi e bitswa pudi ya masekenya tedu ke ya banna e jewa kxorong.

Xe motho yo mongwe a ka lwa le yo mongwe a mo phala, xe motho yowe a potswexo a ka tla a tlalexa kxorong ba roma bathlanka ba ya motho yowe wa mmolai o nthsa kxomo le pudi kxomo ke ya kxosi, pudi ke ya banna bawe, xe ekaba o ya xana o tla kxorong.

43

Tsa lehu.

109/5 Xe e ka ba duna e huile ba tsebisa kxosi ka moraxo ba nthsa pondo ya xo soma, xore tsebane motho wa lena xa a sa phela. Ke xona xe e le duna e kxolo. Kxosi e ka ntsha kosa ya ya ya emela e bitswa kosa ya xo emela ya xo lla. Ke xona bana ba duna ba ka ntsha pudi ya re sebo tsatsing la pele la bobedi ba ntsha kxomo le xe e le motho fela a rata xo emela motho wa xabo, a ka ntsha kosa le pondo ya ya xo emela motho wa xabo ba mo fa kxomo xoba dipudi xoba kolobe kosa e bina matsatsi a mararo.

110/6 Xe ekaba kxosi e huile basadi ba duna e ngwe le e ngwe ba tla kxosing ba bina kosa ya lesoku e bitswa kosa ya sello. Ba bina bosexo ka moka xo fihlela xe baf eleletse ka moka diduna ka moraxo ba tlisa kosa duna e ngwe le e ngwe le pondo ya mongwe le yo mongwe le xe e ka ba mokxomana yo moxelo ba dira byalo le yena. Lexona ngwaxa ka moka xa xo dumelelelwe moropa xo lla naxeng ka moka e a diraxo byalo o na le molato xo kxosi.

44

Tsa xo tiba kxoro.

111/7. Xo na le byalwa bya xo tiba kxoro xe ba bexa ngwana wa duna ba bitse kxadi e kxolo ba bexa koma kxorong moropa ba bitse meloko ka moka bakxobakana kxadi a tsea seopo sa koma a tiya koma ka sona. Xe a tiile koma a fa yo e tlo baxo kxosi ya ka bosexo le yena a tiya koma a fa seopo a fa motswara seepe xe bafeditse kxadi a thoma kosa a re: Oo-xo-wele-bo-meremexolo- bo-naxa-di-ya-rona-oo. Ke xona basadi ka moka ba binalesoko. Ba nwa byalwa ka sodini o lla ba ja.

112/8 Xo na le more o bitswaxo motlapu more o o tswa le batho ba
o dira ditokula. Methleng ya kxosi Modjadjji mo a bexo a dula xona
xo be xono monna yo mongwe o bitswa Segokgo a dula kxaufsi le
kxosi o be a no kxaitisadi Bokxaxa. Ka tsatsi le lengwe ba tlisa
ngwana wa kxaitisadi yax axwe ba re xo yena dingaka di re boditse
xore x wena o direle ngwana yo tukula o epele thabe ya motlapu
45 /9 xore ngwana a sepele ke xona mokxalabye yowe/a dira byalo ngwana
a rema ka thatha eo a leka xos epela ka yona ngwana yowe e be
e ka ba a na le ngwaxa. Leina la xaxwe sele ke Mmamatto xo tloxa
mowe xo fithlela lexono ke mengwaxa ya xo feta lelxolo. More
o ke o moxolo ka kudu lexono ba duredi ba xaxile motse kxaufsi le
ona more owe motlapo o ka se ke wa o bona naxeng byalo ka mere
e mengwe xe e se mo o bexo xo dula batho fela. More owe o tlabya
ka thabe.

Bolwetse bya twapa.

113/10 Methleng ya kxale xe bo fithlile naxeng kxosi e bitsa dingaka
tsa tla mmotong wa yona fela maduna le bona ba dira byalo. Ngaka
tsewe di ya ba thlabela. Di tsea maladu a ba bangwe ba thlakantsha
le melemo ba thlabela ba ba seso ba lwala xore twapa xe e fithla
xo bona e se ke ya tsinya batho. Ka nnete e be e se na matla xoba
ba thlabilwe o ngaka tsewe di be di sa patelwe selo di be di
thusa fela batho ba be ba di fa byalwa fela. Ba tho ba be ba
bitswa ba kxobakana kante xa motse wa kxosi ba tla ba bina.

46

letswelo methleng ya kxale.

114/11 Methleng ya kxale kxosi e be e laela xore naxa ka mokata
tsewe ba ye xo tsoma, xo bitswa letswelo la mpolaela batho ka moka
ba kxobakana kxosi ya laela xore yo mongwe le yo mongwe yo a
bolayaxo pholo a tlise mosata, yo a bolayaxo tsadi ke ya xaxwe.
Ke xona xe ba bolaila ba isa diphoofolo tsa dipholo ba isa kxosing.

115/12 Ko be xo na le monna yo mongwe wa motsome o bitwa
 Tlakalafufa, o be a dula tlatsa ba bangwe ba bitwa banakita.
 Ea be ba etswa lebakeng la maria ba ya mo diphoofolo di lexo
 xona ba di bolaya ba xaxile meshasha ba dula xona lebakeng la
 marixa xe ba bolaila diphoofolo ba di lula ba dira mabele tlomo.
 Ea bita basadi ba tla ba rwala dinama ba ya xae ba di rekisa
 mabele xo batho, banna bawe ba na le more o o bitswaxo moralelo
 ba tla bela matsoxong a phoofolo xe e bona motho e se ke ya tshaba
 e fifale mahlo a e bolaye.

47

Letswai la Mamotswape.

116/13 lathe ba be ba e ya xo dira letswai monyakong le Mamotswape.
 Ea xaxa meshasha ka bosexo mabu a felo mo ke a matso a wa poka e
 tsweu byalo ka phoka ya marixa. Basadi bafala mabu awe ka
 dikxopa la bexa melwe melwe ya mabu xona le selo se sengwe ka
 dinti se bitwa thetsone se na lea lesoba ka fase ba lela ka
 boanye bya ratlakaka. Ea tsela mabu a o ka xare a thetso byale
 metsi a toloxa boyanye bo sefa mobu le metsi. Metsi a rotha ka
 lesuba leo mobu a sala ka xare metsi a rothela lengetene.

117/14 Metsi xe a kweile batsela pitseng ba a peya a bela lebaka
 le le telele. Metsi a thoma xo kxatla a dira lekota sebitwa
 seoka sa letswai. Ke xona ba bopa ba xi bexa letsatsing la i
 ora ba tloxa ba ya xae. Ea be ba thlakana le batho ba naxa tse
 dingwe felo mo xe motho a rata xo dira letswai ba be ba sepela l
 felo mo ba ntsha mobu ba koma ba kwa xore na o ya toka na.

48

Diboko.

118/15 Palobedu ba moxale a letlatsa mokoeba Molobedu
 Pakwena ba okatse baroka ba metse a pula mokwana
 Mokone mmalekxolo bakxaxa a ba na moano Mokoni
 Tlou mmakxenelo kxababira tlou: Tau maleboko
 la tlakula tau a xee monyai ke phetwa a xee masepokxa
 Monyai.

119/16 Direto tsa mmoto o mongwe le o mongwe xo tloxa kxosing
 le mo thoko a naxa e a busaxo ka moka mo re boya kxetlakoni
 madibelelo kxama motho a tla nlwe motho o tla nlwe moloi.
 Kxeixati osee: Kxeixotini kxeoa mesebe kxe oa phakane tsa
 marumo naxa tsabo mmamotshekoa a mohale. Modika oee:
 Naxa tsabo modika tau a phetola di ka o see sekxoba matsoo o
 tladika ka ee. Botlodi oee: Naxa tsabo thako naxa ea phetola
 mokxoma oa la bolobedu. Kxeope oee: Naxa tsa bo mmamakube
 la kopanye kxeishi oee: kxeishi kxara mpopotla lebotoloe
 naxa tsa bo mokowasetana. Lekoeke oee: labo tsupanye a mahasha.

49 117 Ke xona mang le nang a ka tseba mo byalwa bo tswaxo xona xe basadi
 ba rwele ka isa kxosing xoba xo motho fela o tla tseba ka direto
 tseo.

120/18 Thaloko ya bananyana le basimana e bitswa mantlwane. A dirwa
 marixa ba nyaka mafela a sa letsexe, mathlakeng xe batho ba bunne
 mabele a bitswa makvatso. Basimana ba xaxa malapa a bona ka
 dithlaka tsa mabele ba kxethana byalo ka monna le mosadi. Ba
 kxetha le ngwana wa bona bananyana ba apexa boxobe ka tsatsi le
 lengwe le le lengwe ka mantseboya ba tsolela banna ba bona le bana
 ba bona ka pitseng ba siya boxobe ba bitswa lekokxo. Ba bo tlisa
 xae a fa batswadi ba masoxana bo-mmatswale, bafetsa beke fela
 ka moraxo ba apexa ditloo di bitswa sekxoote xe ba feditse ba
 tshuba motse owe ba epa kosa ba boya ka xae. Ba fa batswadi ba

50 121/19 bona sekxoote sewe ba se etsa. Ke xona ka moraxo batswadi ba
 ngwananyana xe ba rata ba dira byalwa ba tlisa xabo mosimana
 batswadi ba mosimana ba ntsha pudi ba ba fa. Xe ekaba batswadi
 ba ngwananyana le ba lesoxana ka kwane ka moraxo ba kano tseyana
 yaba monna le mosadi xe a na le dikxomo a di fa batswadi ba
 ngwananyana.

122/20 Methleng ya Kxosi Masalanabo xo ile xa fihla dira ka 1895 tsa mukxowa. Ba re ke tsa Piet Joubert ba xaxa kampa ka fase xa thaba ya xapana xo bitswa Medingeng la lexono. Ba ntsha dira tse dingwe tsa tla kxaufsi le motse wa Kxosi felo mo o bitswa Matebini Piet Joubert a laela xore Kxosi la batho ba xaxwe ba Kxobakane xe e ka ba a na le matla le yena kannete ba Kxobakana ka naxa ka moka ba laelwe xore xo tliswe dithunya le dikxomo. Ba laelwe xore ba emise diatla ba re Kxosi! Ba le ba na le dikanono tse dikxolo ke xona Piet Joubert a laela xore a ka tloxa

51 123/21 le Kxosi/xore a ye Pretoria o bonwe ke Paul thuso e Kxolo e bile moruti Router. A eletsa Piet Joubert a re bona morena Kxosi e e tsofetse a kase ke a fihla Pretoria. Le xona a na ntwale wena ke mosadi ke xona Piet Joubert a kwa taba e a re xo lokile a tloxa le Kxosi a ya kampene le batho ba xaxwe. Xe ba fihlile kampene a ntsha dikxomo a fa Kxosi a xoma le tsona. A tsea batseta ba Kxosi a ya le bona Pretoria. Maina a bona sea ke Rasetlaxa le Mamoakalala bona ba huetse toronkone Pretoria, lexono ba be ba dirile bothlale.

124/22 Ba ntsha mmame a Kxosi Masalanabo xore e be yena Kxosi leina la xaxwe ke Matokane o bitswa Kxosi ya Mukxowa. Kxosi Masalanabo o be a dutse sodini ka xobane e be e le motho wa xo tshaba batho ba basweu. Masole a Piet Joubert a be a na le matshakwane a mantsi le bona ba be ba thusa Maburu ba bolaya bana babo.

52 125/23 Methleng ya Kxosi Masalanabo Kxosi Makaepea o be a loela boxosi le Mosootle ngwana wa Kxaitisadi ya xaxwe. Lyale Makaepea a tla xo Kxosi Masalanabo a re nthuse bana ba Kxaitisadi ya ka la mpakisa boxosi. Masalanabo a ntsha dira tsa ya narene ba

K34/39

eta pele ba dira e be e le mmapeul le Malekutu. Mapeul o be a apere lesela le letsho a ithatile mmele ka lona e be e le yena yowe moxolo. Malekutu e be e le seatla sa xaxwe, yena o be a apere jase e ntsho ba re di be di etswa Potokise. Methleng ewe di tla xo kxosi Masalanabo.

126/24 Ke xona ba lwa le Mosootle ba thusa mmakaepeea fela ba palelwa dira tsa mapeule tsa tsela noka ya letaba tsa ya kampene ya tsona felo mo xo bitswaxo xa laonatla natse. Eyale ka xobane narene e lefelo xa dithaba ba sitwa xo lwa le dira tsa Mosootle. Ke xona ba xona ba tsela noka ya letaba dira tsa Mosootle tsa sala moraxo tsa bolaya duna ya bobedi ya dira malekutu ba re o be a emelwa ke tsase byale dira tsa mo tloxela.

53

Lehu la mmamatlepe.

127/25 Monna yowe mmamatlepe o ile a ya xo bereka kowa Port Elizabeth a sokoloxa kerekeng ya Berlin a boya xae o be a dula naxeng ya xaxwe e bitswa Modubeni. O be e le mokxomana yo moxolo e be e le yena yo a tiyaxo dikomana pele xa kxosi Masalanabo. Ka selemo se sengwe le se sengwe byale xe a buile a xaxa kereke ya xaxwe Modubene. Ka tsatsi le lengwe a tla kxosing ba mmotsa xore o tswanetse xo tiya kamana yena a re nka se kxone monye wa ka xobane ke nna modumedi.

128/26 Xe a tloxa ba mo apesa meruka xe a fihla xae a kula a beya thlokomelo lentsu la modimo. Eyale batho ba bangwe ba be ba le xona ba e ya xo kxosi ba re monna yo o ya baka le wena kxosi. Ka tsatsi le lengwe kxosi Masalanabo a ntsha dira a di romela Modubene xore di ye di bolaye Kgashane mmamatlepe ke xona dira di e ya xe di fihla Modubeng ba kxumana ba dumedi ba le kerekeng le yena Kgashane ka xare a tswa kerekeng a dula monyakong, a tswere puku ka diatla a rapela xe a fetsa xorapela monna e mongwe

54

a mo thunya phatleng a wela fase le tona ya xaxwe ba mo thunya a wa le yena. Dira tsa tsea dikxomo tsa xaxwe ba boya le tsona kxosing.

129/27 Ke xona ka moraxo xa tla Moruti e mosweu lebitso la xaxwe ke Rouster. A dula xa Kgapana mo o bitswaxo Medingen o fihlile ka 1881 le lehono o sa phela ke yena ya thusetseho naxa ya Lolobedu methleng ya Laburu le ditlaleng tse dikxolo.

130/28 Methleng ya kxosi Modjadji o be xo na le mosadi e mongwe wa boxale, leina la xaxwe ke Madiala o ile a thusa morwa a xaxwe Maponyo a mo thibeditse ntleng a bitsa morwa xaxwe a ra ba ka xare xa ntlo a tsea leisika a le rwala ngwana etswa mo ntleng. Mosimane a tswa erile xe leponyo le mmona la taboxa a le thuma ka leisika la wela fase la xolola a le eketsa a bolaya Maponyo a mangwe a tshaba a tsea lerumo lesethlaku a tla kxosing a phelela a tswere letsoho la leponyo. Mosimane yowe ke Matulana.

55

Laburu a tloshane

131/29 Methleng ya kxosi Basalanabo o ile a tla Laburu ba na le Matshangane, kxosi le batho bawe ba tshabela tlasa sodini Laburu ba romela Matshangane xore ba tsene ka xare, Laburu ba sala ka ntle xa lesodi. Ba palelwa xo tsena sodini ka xore felo mo ke xare a dithaba Laburu a thunya dithunya xamoxo a fofora dithlare ka dikulo fela a ba ka ba bolaya motho. Monna yo mongwe wa ka hexo ba le kxosi a thunya Matshangane.

132/30 Komelelo e kxolo ka 1935 ile yafetsa dikxomo batho ba felelwa ke mabele, ba phela ka moka ka pampiri ya bupi ba reka ditlong tsa makxowa, bangwe ba kolota mabele mrusong ka ngwaxa wa bobedi ba bolaya mabele a mantsi xa tla xa haxa diboko tsa mmala o motsho le o mosweu di bitswa photulolo, tsa fetsa mabele ka thoko e ngwe ya naxa diela le boyanye ka thoko e ngwe mabele a bukwa

kudu le xana no di dunene tse dingwe ba ile ba beya kxobakano xore batho ba epelwe xore keng ba dira dibolo tsafetsa mabele a naxa.

56

Masoxana a kxale.

133/31 Masoxana a kxale xe ba sa bereka Kemberelini ba be ba sepela kxwedi ka moka xo yo fihla Kempeni ka dinao. La rvele dipitsana ba bofile ka dinti le sekxopo sa metsi le mphao wa sekume xe ba kxumane batho mo tseleng metseng ya bona ba be ba berekela dijo matsatsi a mabedi xoba a maraxo xo fihlela mo ba yaxo xona. Xe motho a feditse mengwaxa xe a boya xae tsatsi le a boyaxo xe a tsena motseng wa xabo o thunya sethunya, basadi batswa ba phepela ba letsa le mekxolokwane.

134/32 Ba tsea merwalo ba bexa, xe e le ba bantsi ba hlahlela mesidi dithunyeng ba thunya xammoxo ba re ba dumedisa. Ba be ba na le molao wa xore motho xe a boya xo bereka morwalo wa xaxwe o tswanetse xo phothollwa ke kxaetsedi ya xaxwe a ntshe koko ya bosixo ke xona ka moraxo o fa balapa la xabo xe batswadi ba xaxwe ba botsesa xore molato keng ba re re sitilwe ke xona ba thoma xo lla.

57

Tsa xo buna mabele.

135/33 Mabele a kxosi xe a bunwa ba bitsa batho ka moka basadi ba kxaufsi le kxosi ba laelwa xore mosadi e mongwe le e mongwe a tle le seroto. Xo na le mosadi e mongwe o bitswa sexoeledi o dula motseng wa kxosi. O tsoxa e sa le ka bosexo a xelela a re basadi tselang re ya tshemong ya kxosi. " letsa phalafala a bitsa a bitsa ka merole ya bona Manala Madingwana Matlele. Ke xona ba ya tshemong ya kxosi ba bunama ele xe ba boya xae ba epa kosa e rexo: u-oe-oe-u-oe belebele, u-oe-o-oe-o-oe-u-oe-u-oe-u-oe.

136/34 Xe e le lethlabula ba bitsa basimana le bananyana ba ya
xo tlaxola tshemong ya kxosi. Ba ba salaxo ba fiwa molato ba
patela pudi xoba lesome la mashileng xoba dikxo. Banna ba xaxa
marala a kxosi sexosoo mo batshelaxo mabele xona, le basadi ba na
le tshimo e ba thlaxolaxo xona. Xe mabele a bukwele o buna
basadi ba tlisa xae.

58 137/35 Kxoro ya kxosi xe thlaxetse ba bitsa pitso ba laelwe xore
naxa ka moka banna ba reme dithatha tsa xo letlwa fela monna yo
a tsebaxo xo betla ditswantso a kano betla xore a xaxe kxoro ba
bapetsa mabala ba diya tlari tse pedi tsa mabala. Xa sala kxala
ka xare banna ba bangwe ba rema mashasha ba loka kax are xa mabala
ba kita a tlala ruri.

138/31 Methleng ya kxosi Mokoto banna mo motseng wa kxosi xe ba le
kxorong ba ile ba tlatla kxang monna e mongwe wa bona a re nna
nka raloka le bana letsatsi ka moka taba e ya fihla kxosing
ke xona kxosi le yena a re xe monna yowe a karwala letsatsi ka mo-
ka a raloka le bana ke tlo mo fa kxomo ya letolexatse a e supa
monna yowe. Ke xona monna yowe a thoma xo raloka le bana banna
ba bangwe ba mo leteleletse xo fihla ka noko ya letena. Lana ba
thoma xo pya fame ba rutela mereto ba apexa byale yena a tshaba
xo dira byalo a ya xo kxosi a re ke sitilwe morena, kxomo ya
mo palela.

59 139/37 Methleng ya kxosi Masalanabo xo be xo na le more o mokolo
o bitswa Marakabele o be o trena dinotsi o le maolwe kxosi o ile
a bitsa ngaka xore e bexe dinotse tse xore a xe manaba a etla di-
notsi di ba lome. Xo ile xa fihla makxowa a Sewawa a tsena
Maolwe batho ba tshaba ba ya sodini. Makxowa a a tsuba komana
Maolwe banna ba bangwe ba futla dinotsi tsa lona manaba awe.
Ba tshaba ba tloxa more o dingaka tsa ona e be e le ba makwala.

140/38 Dibyana tse basadi ba di berekisaxo ditolo ditepa ba tsholela boxobe ka xare diritswana ba shebetsa moroxo le nama. Mhina a tse dingwe sea: leselo tswana lefetlo lefo sefao lesapelo lefudu serutwana seroto mose morifi dipitsa tsa xo apexa boxobe le tsa mapato le tsa byalwa le tsa meroxo le nama ke tsona tse basadi ba shomaxo ka tsona le sebato sa xo bata fase.

60

141/39 Mhina a meroxo a tsebyaxo ke batho sea: Moshitsi nku leshashe mpyamafi kxetokxu kxopa moroxo dithaka mobitsi mofse bolotse letswefi kxexadi kxesoku motlotloo kxepo lesanya lephotela monyakxomo monawa. Ke yona meroxo e batho ba phelaxo ka yona, xo tloxa kxale xo fithla kajeno.

142/40 Komelelo methleng ya kxosi Masalanabo tlala ya Makatikele e bile tlala ngwaxa ka moka. Batho ba be ba e tsa dipolo more owe o enya dikenywa tsa welafase ba di topa xe di budule. Ba di loka morifing ba di suxa ba tshela metsi ba kxapola byalo ka mafsi. Ba ba ntsi ba le ba e ya xo tlotla kowa Pietersburg le mathoko a naxa ka moka.

61

143/41 Thaloko ya bananyana e bitwa nketo ba pya sekxudunyana, ba tsela dingetana tse dinyenyane kaxare xa sekxudu e ka ba dingetana tsa xo lekana masome a mararo. Xo raloka ka mo tee ka mo tee a ntsha ka e tee ka etee xo fithlela a feditse ka moka xa tsona. Mngwe a ephosa xodimo xe a ka ntsha tse ntsi o sitilwe o siela e mongwe xo fithla le yena xe a phalelwe a wesa /42 tluba/fase ba bangwe ba re kxokxo ke xore o sitilwe xe ba fetsa yo mongwe wa bona o kapa thuba a topa ka e tee sekxudung a bexa ntle xo fihlela a fetsa ka moka xa tsona. A diitsea a di bexa pele xa yo a sitilwexo ~~xa~~ a re xo yena ke sekxotlo xore alo o ya roxana ke xore o ka se ye kantle kxwedi ka moka.

144/43 Thaloko ya kxati ke ya bananyana le basimana ba rema more oa xo tata o bitwa lepapa bahu mmala w ona ke o motala byale ba fihla felo mo o botse xo tsware batho ba babedi ka thoko le ka

thoko ba widitsa ba tiya fase ka yona e mongwe a fafola kaxare a tlolela xodimo,xe e ka mo fasa maoto ba re etswa xo tsene e mongwe ba xo tsexa.

145/44 Thaloko ya basimana xe ba disetse dikxomo xona le sethlare se sengwe se bitswa Kxoose se ya tata se na le kxofi ka fase ba pya ba ntsha kxofi ya sona e byalo ka lebele ba rema dithathanyana ba di kxeila ka xare xo lekana thabenyana tse nne ka thoko xo ema ba bararo xoba ba babedi ba kxokolosa kxosi ya kitima byalo ka le ele xe e ya xo ba bangwe. Ba e thlaba ka unatha tsewe makxai xe ba e xomisa ya xo ba bangwe ba e phosha ka makxai le bona xe ba sitwa xo e thlaba ya feta ba le bangwe ba re nyelwa, ke xore le sitilwe.

146/45 Tumelo ya dikxosi methleng ya kxosi Masalanaco ka ngwaxa o mongwe le o mongwe o be a e ya Tlatza badimong xe o thoma xo tiya komana maulowe o be a ya le bakxomana ba ya xo rapela medimo ya bona. Ba re xe ba e ya xona ba be ba letsa diphalafala le dina-ka tsa mafuta di lla xo tlexa xae o sa xape tsa lla tseleng xe motho a ka thlakana nabo ba mmolaya. Sebakeng se sengwe ba ya le pholo e ntsho ba ba e bolaya ba e phamola meretlo e sa boiwa ba e ja e se na letswai, ba e fetsa sodine xe ba xoma ba letsa xape dinaka ba be ba le byalo ka ba-Kreste. /Felo mo Tlatza o be o dula ronna yo mongwe a bitswa mmakabele e be e le yena lepodisa la lesodi lewe, e mongwe ke Mponye le la lehono le sa thlompheha. Fasa le xona balebedi ba lona a xo dumelwe xo tsena Matshangane ka xare xalona.

148/47 Tumelo ya batho xaxolo lehollo xe motho a sa bolla ba mo nyatsa kudu ba re ke lesoboro methleng ya kxale motho xe a sa bolla o be a sa nyale, ke xona kxosi e ngwe le e ngwe xe e dula setulong le yona e tswanetse xo tiya bodika le byale xore basemana le bananyana ba bolle. Pele xe kxosi a tiya bodika o tswanetse xo

K34/39

bitsa maduna a ka tsebisa a re ke ya tiya bodika xore duna e ngwe le e ngwe a tle a tsee sesa a tiye mmotong wa xaxwe le yena ke xona bathlanka ba xo bolla ba ya xo rama dithatha le ba ba sa boelaxo masoboro xe ba ile naxeng ba tswenya masoboro awe ba a tiya ka dithupa ba ba phatisa menwana ka dithatha.

- 64 149/48 Xe ba boya xae ba epa kosa e kxolo xo fithlela bafeditse kxoro ya kxosi ke xona kxosi e bitsa ngaka ba bitswa ka moka masoboro le banna ba kxobakana kxorong ya kxosi. Ba thoma xo tiya masoboro ka dithupa xe ba etswa kxorong ba xoba moxolo o moxolo ba ya naxeng ba fihla ba xaxa ntlo, ba e fetsa ka lona tsatsi lewe. Ngaka yena o tswere mosebetsi wa xo ripa masoboro ka morotong nthla ya ona yo mongwe le yo mongwe.

150/49 Ka moraxo banna ba bangwe ba dira motse o ba bangwe ba tumola boyanye ba loxa ke tsona dikobo. Bangwe ba dira meako ya xo dyela xona ka mantseboya ba dira mollo o mo telele ka laene (line) xore e mongwe le e mongwe a ore ka lethlakori ba lebelela botlwa-tsatsi a epa kosa ka moswana ba lebelela botlabatsatsi ba tsoxa bosexo byo bongwe le byo bongwe ba epa kosa.

- 65 151/50 Ba kxetha monna e mongwe xore e be molebeleledi wa motse owe o bitswa Matlala tsatsing la bobedi basimana ka moka bawe ba bollaxo metape e pya mabu a masweu a bitswa kalaka xe bo esa ka moswana bawedi ba tle ba tlola mobu awe ba sala e le ba basweu. Ke xona xe ba e ja dijo bana le molebeleledi xe ba sa phakise xo ja o ya ba tiya ka thupa la setloo ruri.

152/51 Bawedi xa ba apare selo ba sepela fela ba apara byanye byo bo bitswaxo letlatle. Ba apara dinokeng ka moraxo xa kxwedi tae redi baf etolela kxweding ya boraro. Ya bone bo ya swa ba ya xae ba thlapa ba tlola makxura ba beolwa diotla. Xe ba fithla

K34/39

kxorong ya kxosi ba etswa ba xoba kosa e kxolo xe ba tsena
 kxorong basadi ba pherela ba tswere meruka ka diatla, mosadi yo
 66 /52 mongwe le yo mongwe o tswanetse xo supa ngwana wa xaxwe yo mongwe
 le yo mongwe ba kxunamile ka matolo xo se na yo a lebelelaxo
 xodimo. Ke xona yo mongwe le yo mongwe o ya xa xabo ka bitswa
 dikwamatrukro xe ba sepela ba kxokxona beke ka moka. Ya bobedi
 ba ya nokeng ba tla ba ana morelo wa bona. Ba boya xae ke xona
 ba bitswa banna byale xo ile xa tiwa bodika ka 1920 bya mankwe,
 e be e ka ba basimana xo feta le kxolo xoba le masome ka etle.

153/53 Xo beela xa bananyana xo bitswa bokxopax e ngwananyana a ka
 bona kxwedi basadi ba kxobakana le bananyana ba e setsexo e le
 dikxarebe ba motsa ka motseng ba mo isa ka ntle xa kxoro. Xe ba
 tsena xape ka kxoro ba epa kosa ba mo hlahlela ntlong letsa
 moropa ka bosexo le matseboya. Tsatsi le lengwe le le lengwe
 bananyana ba tsoxela nokeng e sa le bosexo ba fihla nokeng ewe
 e le xo kxopa a tsena ledamong a dula kaxare letaka le e ka baxo ir-
 tse nedi. Xe a re o kwa metsi a tonya a rata xo tswa ba mo tiya
 67 154/54 ka dithupa bananyana ba bangwe. / Mantseboya a mangwe le a mangwe
 basadi ba metse ya kxaufsi le mo o lexo kxopa ba ya xo bina.
 Xa xo dumelwe monna xotsena kaxae le bona bana le le melao
 ya bona. O fetsa beke ka letsatsi la xo a tshelela basadi ba ya
 xo kxa letlatle ba le loxa ba para nokeng. La tlola mabu a
 masethla ba bina ba mona sethethela ba bangwe baepelela ba re
 ke koma a ba rate xe motho a ka di bolela. Ba di thlompha xaxolo
 xo fitisa Modimo. Ke xona ka la bosupu o ya fetsa ba mo apesa
 mokxopha ba mo tlotsa ka letsoku a sala a le e mo kxubedu mmele
 ka moka.

155/55 Methleng ya kxale xe motho a bolaile e mongwe byalo ka kotse,
 motho ewe o be a ntsha monyana a fa ba bo mohu. Xe a se natso o be
 a ntsha dikxomo tse lesome xe a se natso o be a tloxa a ya
 naxeng e ngwe.

Xe a dula a se ke a tloxa ba bo mohu ba be ba mmolaya.

68 156/57 Methyleng ya kxosi Mokoto xe motho a ka robala le mosadi wa xaxwe o be a bolaya bothle monna le mosadi. Le xe o ka robala le ngwananyana wa mokxomana wa motsenya o be a bolawa. Xe a kxona motho owe o be a tloxa a ya naxeng ya kxole mo ba kase tse-beng xore o kae.

157/57 Tsa melato kxorong monna e mongwe o ile a kata ngwananyana wa Tokamamo a mo robala ka xobane e be e le yo monyenyanana a sesu a ba kxarebe monna yowe a mo kxeila tswala. Ke lebakeng la kxosi Masalanabo. Ke xona paka e isa pele a hua ngwana yowe batswadi ba xaxwe bafa monna yowe molato xorea lefe lesome la dikxomo le tse pedi. Eyale a be a se na dikxomo a ya xo monna yo mongwe leina la xaxwe ke Ngwaku. Kolota dikxomo tsewe a mo fa lesome le tse pedi a lefa molato owe. Xo tloxa mo xo fihla lehono e ka ba mengwaxa e masome a mathlano. Eyale lehono Ngwaku o ile xa monna yowe.

69 158/58 Monna yowe a re ke nyaka dikxomo tsela tsa ka, monna yowe a re nna se di tsebe. Ke xona Noaku a ya kxosing a tlalexa la bitse monna yowe ba tla ba thlakana kxorong. Kxosi a botsa monna yowe a re efa Noaku kxomo tsa xaxwe a ntsha lesome le kxomo tse pedi a di fa Noaku.

159/59 Mphakane le Matumelane ke wa rakxadi le wa malome. Mphakane o ile a ntsha dikxomo a fi fa Matumelane xore a tsea mosadi ka tsona o tlo mo pepela k monyana a tsea. Mphakane o ntshitse lesome la dikxomo le Ell lesome la dipudi le pudi e tee, a di fa Matumelane a tsea mosadi ka tsona ka maraxo mosadi yowe a belexa ngwananyana a xola ya ba kxarebe. Matumelane a fa Mphakane

- a teka byale ka xobane mphakane e le mokxalatye a mo thlala
a ya xo tsewa ke monna yo mongwe. Mphakane a ya a nyaka kxomo
tsa xaxwe. Matumelane a xana xo mo fa a tla kxosing a tlalexa.
Kxosi a bitsa Matumelane ba thlakana kxorong. Kxosi a re Matume-
70 /60 lane lefa thoto tsa xaxwe/tshabo le thuto e kxolo xo batho ba
batso ba na le poifo e kxolo ya xore xo na le batho ba bangwe
ba bitswa baloi ba dumela xore ba ka ahlola bophelo bya motho yo
mongwe, xaxolo ba kxolwa dingakeng taba e di ba botsa xore a xo
na motho e a ka lwalaxo kantle le moloi, le byale batho ba sitana
xaxolo motho o sitana le ngwana bo ka baka la boloi.
- 160/61 Lebaka la komelelo ka moka kxosi e roma batho ba ya ngakeng
o bona xore letsatsi le feseswa keng xoba phefo xe e thiba pula
e dirwa keng. Ngaka ya laola ditaola a ba botsa xore lefithlile
motho wa xo xothlola ntle ke yena ya thibaxo pula. Xe e sa ne
o bitswa pokudi. Byale ngaka a ba laela xore ba epolle motho
yowe ba mo ise nokeng. Byale xe ba botsitse kxosi ba epolla motho
yowe ba mo isa nokeng, pula ya thoma xo na.
- 71 161/62 Lehone molao xa o dumele xore ngwana wa letseme a fihlwe
ntle. O tswanetse xo fihlwa nokeng le monna wa xo xothlola o
tswanetse xo iswa nokeng xe a se byalo ba re pula e ka se ke ya
na.
- 162/63 Methleng ya kxosi Masalanabo ntwala ya mafelo ya xa tla xa
Mazwatse xa Modjadji ba ile ba feta xa Modjadji ba ya tswetla
xa Ramapulana ba fihla ba lwa le yena bat hlolwa. Ba xoma ba
fihla ba bolaya batho xa Modjadji kudu. Ba feta ba ya ba tshela
noka ya letaba ba loka thoko ya Makxutsa xo ya xa Sekxukxune.
Ba kxumana Sekxukxune a thitele tsela ka dira tse kxolo. A ba
bolaya ka mokxwa o sehloxo a baf etsa ruri. Byale kxosi
Sekxukxune ba re o ile a tsa a dira a di isa Zwatseng a kxumana

e le bakxalabye fela naxeng ewe. Dira tsa topa dikxomo Zwatsing tsa boya natso xa Sekxukxune. Ke xona kxosi Sekxukxune a romela dikxomo tsa masome a mane xo kxosi Lasalanabo.

72

Lebollo la basadi.

163/64 Lebollo la basadi le bitswa byale xe le thoma, kxosi e bitsa matona ka moka a ba tsebisa xore ke rata xo tiya byale xore tona ngwe le e ngwe e tle mono e tsee sesa. Le yona e tiee mmotong wa yona. Ke xona basadi ba ya kxorong ya kxosi le bananyana ka mantseboya a mangwe le a mangwe ba epa kosa le ka bosexo byo bongwe le byo bongwe xo fihlela beke tse tharo, xo bitswa xore xo fepetsa baxaxa-kxoro.

164/65 Ka moraxo kxosi e bitsa ngaka ya ba le beya ba bolaya kxomo ba ntsha moswane ba ba tlotsa ka ona ka moka xa bona. Ngaka e tloxa le nama ya kxomo. Ke xona ba kxetha bananyana ba tswantse xo xola ba eta pele ba bakxomana. Xona le motho yo mongwe o kxethilwe ke kxosi mosadi yo moxolo o tswere thupa tse pedi. E ngwe ka la tsoxotlo le la maxola o xomotsa ka thupa ye tsoxotlo a tiya ka thupa ya la maxola.

73

165/66 Ngwananyana yowe a tiwaxo pele o bitswa molobe moraxo o bitswa tetswane wa boraro o bitswa lebatamele wabone o bitswa molaxare, wa bothlano k o bitswa kxetote, wa botshelela o bitswa moloba-tlatsa, wa bosupa o bitswa morili, o tswara sefuka. Xe babina malope wa bo 8 o bitswa makxato, x yena o xoba byalo ka mpya. Kxosi e kxetha mosadi yo mongwe a bitswa xore ke mabana, mma bale.

166/67 Ke xona lethlabula ba dira ntho e ngwe e bitswa seotlokale. Selo seo se a makatsa ba dira ka dinti, xa ba se ka uta sa dinti di loxelwe. Motho o tsena ka xare a rwala dinti tse Moaxa ka moka xo fihlela ba etswa, ba re kxosi efa motho yowe kxomo, xe

K34/39

ba fetsa ba dira mabyalwa a mantse le mosebeto bannale basadi
 ba binabanna ba tswere matshoba ba a lepeletsa xodimo. Xa
 basadi ba banna ba bangwe basadi ba kxetha banna yo mongwe le yo
 74 /68 mongwe mosadi wa yo mongwe, /xe xo fedile mosadi yo mongwe le yo
 mongwe o tsea letsoba la monna yo a mo ik kxethilexo o isa xae xa
 xaxwe a le beya ntlong xo fihlela xe monna yo a bone pudi a ya a
 lopolla letshoba lewe.

167/69 Selo sewe seotlokale batho ba se thlompha xo feta dilo ka
 moka. Ke sona se laolaxo sekolo seo ka moka xe se setse se le
 xona a xo dumelelwe leshata mo naxeng xoba dintwa le xo nyala xe
 motho a ka tsela molao w sona o ntsha kxomo. Le xona se na le
 mekxwa e mentsi se tseba xo bitsa dilo ka maina a sele, le xona
 xo na le banna ba bangwe le bona ba bolla ka lona lebaka lewe.
 Ba bitswa bawira ba lefelo xa bona o bitswa tsoponi le bona bana
 le lebaka la xo bina ba apere tlokwa. Selo seo se direlwe ka
 more o mongwe o byalo ka byanye. Xe ba bina a ba dumelelwe xo
 apa ka melomo ba bolela ka melodi fela.

75 168/70 Mafika a xo dira tshipi a bitswa a momo ba be ba dira mefiri
 le maseka a dikxosi le bakxomana fela. Xo be xo sa dumelelwe
 xore mosiwana a ka apara mafsika a awe ba be ba a tsea Phalaborwa
 a rulwa ka Balepa ba tshuba mafsika awe Monatlone. Ba fotela
 mouba mollo wa tuka mafsika a swa a ba a makxubedu ba a lesa a
 lala xona mo Natlong xo fihlela ka moswana ba kxumana x mafsika
 awe a momane e le selo se tee ba le tshuba xape la ba le lekxubedu.

169/71 Ba le tiya ka noto la ba byalo ka patla ba le tshuba xape
 xo fihlela xe le fubela ba le tiya xape. Ba epela thatha ba e
 kxoba ka xodimo ba tsea sefoma sa tshipi e ngwe e bitswa pakxo,
 e na le maroba a mararo a o fetana ba e tshuba xape ya swa ba

e loka lesobeng le lexolo la pakxo, a xoxa a mona le thata ewe xe e fodile e boela sebesong xape. Xe a etsa o dira byalo xo fihlela e le lerale ke xona a ripa a lekanya matsoxo, xe e le lerale o tsea ka maseka.

76

Ntwa ya Modjadji le Mampye.

170/72 Modjadji wa pele o ile a lwa le Mampye lebakeng la kxale Modjadji a sitwa xo tsena ka xobane Mampye o be a dula ka xare a dithaba o sa kxonexe o tsena. Ke xona ka moraxo xa tla monna yo mongwe wa moshangane a na le leshaba la batho, a re xo kxosi Modjadji ke ya kxopela mo nka dulaxo xona, kxosi Modjadji a re xe monna yowe a nyaka naxa a ka nthusa lenaba la ka Mampye.

171/73 Xe re kafenya o tlo dula xona monna yowe a dumela, leina xaxwe ke Shelobane e be e le kxosana ya Machangane. Ke xona kxosi Modjadji a ntsa dira Shelobane le yena a ntsa tsa xaxwe tsa ya Tzaneen xa Mampye xe ba fihla ba lwa ba topa dikxomo Mampye a e thsaba a ya xa Sekxopo le batho ba xaxwe. Ke xona Modjadji a fa Shelobane naxa ya Tzaneen a dula xona ngvaxa. Ka ngvaxa wa bobedi Mampye a romela dira ka sephiri lebakeng la selomo ba lalela masemong xe basadi ba lema matshimo matseare.

77 172/74 Manaba a ba tsoxela a ba fetsa kowa banna xe ba kwa mokxosi masemong ba phalala, ba tla ba na le manaba awe ke xona Shelobane a tloxa a ya felo mo o bitswaxo Mamauoe a dula xona.

173/75 Ka moraxo Mampye a sala a busa naxa ya xaxwe lebaka le letelele a na le barwa ba xaxwe. Byale a sitana le yo moxolo wa xaxwe a rata xo lwa le yena, ke xona morwa e moxolo a tla xa Modjadji a ntsa moroedi wa xaxwe leina la xaxwe ke Matswana a fa Modjadji, a re nthuseng mokxalabye yo o a ntswenya. Ke xona kxosi Modjadji a ntsa dira a di romela ba fihla ba lwa.

Fela ba sitwa xo tsena ka xabane felo fao xo be xo sa kxonexe xo tsena. Ba thunya dithunya xammoxo ka xobane dira tsa Mampye di be di kxotile. Eosexo byo Mampye a tshaba a ya naxeng e bitswaxo Makwaleng a dula xona. Le xona dira tsax axwe di be di sa lebane le tse dingwe di be di phela ka xo lalela fela.

78 174/76 Lebakeng la komelelo kxosi le batho ba xaxwe ba ya badimong mo xo fihlilwexo dikxosi le bakxomana ba baxolo byalo ka Tlatsa le Maulwe. Xe ba e ya xona ba tsea kxomo e ntso xoba nku e ntso xe ba fihla ba kxobakana mabitleng, kxosi a tsela mofoko xodimo xa lebitla la kxosi ya pele a rerelela xe a phetile batho ba noko le bona ba kxumana ka matolo, ba lotsha le yena xammoxo.

175/78 Ke xona ba bolaya kxomo ba e phatlola e sa buuwa ba e apexa. Ba e ja ba e fetsa ka moka nama ya yona a lokene xa e na letswai. Marapo a yona ba a marapo mabitleng. Ditaba tse ba di kxumana ditaoleng ngaka ya ba botsa xore pula xe e sa ne xo belela kxosi ya pele xoba mokxomanayo mongwe yo moxolo, le badimong le mosome le bolaye kxomo xoba nku. Le tlo bona pula e na ke xona ba dira byalo ka taelo ya ngaka.

79 176/79 ethleng ya kxosi Masalanabo xo ile xa tla Mothsakane wa xo kwa Potokise leina la xaxwe ke Velemana kxosi a batsisa xore a ka kxumanadithunya na, Mothsankane a re dithunya ke tse ntsi ka xobane kxosi o be a lwa le ba Tzaneen a bitea pitso ya Mauna. Ba ntsha tshetele monna e mongwe le yo mongwe ba dira lelxolo la dipondo, ba ntsa bathlanka ba lelxolo le m some a mararo ba ya Potokise xe ba fihla Potokise makxowa a tsa tshetele co a ba tepisa xore ba noaletsa marifi ka mose xa lewatle xo bitse dithunya.

177/80 bathlanka ba o ba dula kxwedi ka moka Potokise, byale ba telenala ba botsa Mapotokise xore xe di fihlile ba di romele ke xona

K34 / 39

ba tloxa ba boela xae ba rwele dikobo tsa Lapotokise. La be ba na le setolo kowa Cronland ba di tlisa xona ba rwaletse Lapotokise. Dithunya tsona di sa ile xo fithla la lehono.

- 80 178/81 Kxosi Modjadjji yowe kajano o emisitse lebollo la basadi, ka di 14 tsa kxwedi ya October basadi bawe e ka ba makxolo a mararo xoba xo feta mo. Lebollo le le bitswa byale o biditse ngaka leina la xaxwe o bitswa Amakwana. Kxosi o ntsetse kxomo ba e bolaya ba ntsa moswane wa yona ba tlotsa basadi ka moka mmele ka moka ka moswang o ngaka e be e tswere dithebele tse tharo ka diatla mo sakeng la dikxomo, le kxosi o be a le kaxare a lesaka le duna ya mosadi o bitswa Mokupe ba kwatamile ka mangwele.

- 179/82 Ngaka e ba kumisa melemo e etswaxo dithebeleng tseo thupa tse a pedi tsa xo fothlwa ka melemo di be di tswerwe ke yena duna ewe Mokope a tiya ka e ngwe ya tsola maola ya latsoxotlo a xometsa mosadi e mongwe le e mongwe.

END. S. 172